

УДК: 327

Кузьменко А. С.

аспірант кафедри суспільно-політичних наук, глобалістики та соціальних комунікацій Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті проаналізовано проблему туристичної сфери в глобалізаційних процесах. Досліджено міжнародний туризм як чинник розвитку всієї туристичної сфери. Визначено як міжнародна політика в туристичній сфері вдосконалюється в умовах глобалізації.

Ключові слова: міжнародний туризм, глобалізація, глобалізм, економічний розвиток, туристична діяльність, сучасність, розвиток, міжнародні відносини.

Розвиток туризму став можливий завдяки науково-технічному та соціально-економічному прогресу суспільства, тобто створенню інфраструктури туризму. Розвиток системи автомобільних, повітряних перевезень сприяв розвитку масового туризму. Розширюється мережа готелів, ресторанів, з'являються автопрокатні фірми. Мандрівників приваблюють історико-архітектурні пам'ятки, театри, музеї, курорти, що пропонують лікування, катання на лижах. Усе більше й більше країн пропонують поїздки на виставки, ярмарки, наукові конгреси, спортивні змагання. Розвиток туризму є одним з пріоритетів соціальної політики будь-якого уряду, що створює відповідні соціально-економічні умови, формує іміджеву конкурентоспроможність своєї країни, забезпечує безпеку перебування туристів на своїй території.

Нині туризм посідає значне місце в міжнародних відносинах. Близько 650 млн. осіб щорічно відвідують закордонні країни в туристичних цілях. Міжнародний туризм є не тільки популярним видом відпочинку, а й сферою світової економіки, що активно розвивається.

У багатьох державах світу туризм розвивається як система, яка надає всі можливості для ознайомлення з історією, культурою, звичаями, духовними із релігійними цінностями даної країни і її народу, і дає прибуток у скарбницю. Туристична діяльність у розвинених країнах є важливим джерелом підвищення добробуту держави [1].

Дослідження проблем реалізації політики держави у сфері туризму зумовлене його багатогранністю та суспільною значущістю. Основна увага в дослідженнях явищ і процесів, пов'язаних з політикою у сфері туризму, приділяється питанням економіки й організації, правовим і екологічним аспектам функціонування туризму.

Ринок туристичних послуг задовольняє потреби населення у відпочинку та змістовному проведенні дозвілля і функціонує за загальними законами світового ринку. Він є складником ринку послуг, його видовим компонентом. Світовий ринок – це глобальна система, яка регулює співвідношення попиту й пропозиції, а регулятором виступають міжнародні економічні зв'язки .

Ефективна політика держави у сфері туризму значною мірою впливає на розвиток і вдосконалення соціальної інфраструктури країни, створює додаткові робочі місця, забезпечує бюджетні надходження, сприяє захисту навколишнього середовища й поліпшенню екологічної обстановки.

Прогноз найбільш популярних туристичних напрямків до 2020 р.

Країна	Кількість туристичних прибуттів, млн.	Частка на світовому туристичному ринку, %	Динаміка зростання 2000-2020 рр., %
Китай	137,1	8,6	8,0
США	102,4	6,4	3,5
Франція	93,3	5,8	1,8
Іспанія	71,0	4,4	2,4
Гонконг	59,3	3,7	7,3
Італія	52,9	3,3	2,2
Великобританія	52,8	3,3	3,0
Мексика	48,9	3,1	3,6
Росія	47,1	2,9	6,7
Чеська Республіка	44,0	2,7	4,0
Всього	708,8	44,2	-

Джерело: [Кобяк М. Мировой рынок гостинично-туристских услуг // Туризм: практика, проблемы, перспективы. – 2000. – №2][9].

Дослідження проблем реалізації політики у сфері туризму зумовлене його багатогранністю та суспільною значущістю.

Основна увага в дослідженнях явищ і процесів, пов'язаних з розвитком туризму, приділяється питанням державного та корпоративного управління соціально-економічними, організаційно-правовими, екологічними, культурологічними та іншими аспектами функціонування сфери туризму.

Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується домінуванням сфери послуг як у структурі національного виробництва більшості країн світу, так і в системі міжнародних економічних відносин, що потребує відповідних змін у політиці держави у сфері туризму[5].

В цьому контексті варто врахувати, що серед основних видів послуг найбільш високі показники розвитку спостерігаються у сфері міжнародного туризму. За попередніми прогнозами Всесвітньої туристської організації, незважаючи на існуючий ризик економічного спаду через детермінанти туристичного попиту, міжнародний туризм нарощуватиме темпи свого розвитку. Однак порівняно з попередніми роками в XXI столітті будуть відбуватися значні зміни структури світового ринку туристичних послуг.

При формуванні політики у сфері туризму слід брати до уваги той факт, що туризм поступово стає однією з найбільш сталих складових світової економіки, яка за останні десятиріччя має стабільні темпи зростання і не зазнає істотних коливань попиту/пропозиції, тому вважається одним з найперспективніших напрямків соціально-економічного розвитку. На сучасному етапі туризм став частиною стилю життя більш ніж третини людства й участь у туристичному процесі можна розглядати як специфічну систему соціальних комунікацій та важливу складник життя багатьох людей.

Туризм – явище багатофункціональне соціальне явище, яке потребує специфічного політичного реагування. Серед основних соціальних функцій туризму слід виокремити рекреаційну, соціальну, культурну, екологічну та економічну. Рекреація як біологічна функція та соціальне надбання певного

етапу розвитку людства сама є поняттям широким і поліаспектним. Туризм є мобільним складником рекреації, пов'язаним з доланням простору задля відпочинку, розваги, лікування або з будь-якою іншою метою, не пов'язаною з отриманням прибутку[2].

1993 року Статистична комісія ООН набула ширшого визначення туризму: туризм — це діяльність осіб, які подорожують і здійснюють перебування в місцях, які знаходяться за межами їх звичайного середовища, протягом періоду, що не перевищує одного року підряд, з метою відпочинку, діловими та іншими цілями.

Туризм у глобальному виді виступає засобом соціальної комунікації та саморозвитку особистості, підвищення рівня освіти та загальної культури завдяки ознайомленню з культурою, побутом, традиціями та віруваннями, стилем та характером життя інших народів, з культурною спадщиною людства та перлинами природи. Безпосереднє спілкування різних народів і різних культур сприяє взаємозбагаченню та саморозвитку індивідуальної та національної культури, відіграє значну роль в укріпленні миру та порозуміння на планеті, розширює культурні та ділові контакти. Можна стверджувати, що саме у ХХ столітті, завдяки масовості, туризм став явищем сучасної культури[3,4].

З другого боку, туризм, прискорюючи культурний обмін, прискорює інноваційні процеси в сфері культури. У зв'язку з цим актуальною стає проблема крос-культурних комунікацій (поведінки туристів в іншому культурному середовищі, спроможність і здатність до сприйняття іншої культури, інших культурних традицій). Туризм як форма проведення дозволяє притаманний лише певній частині населення, що має вільний час і відповідний рівень життя, який дозволяє подорожувати. Тобто, подорожування виступає ознакою певного рівня і стилю життя, фіксатором соціального статусу, засобом закріплення іміджу та інших соціальних ознак. Доступність туристичних

послуг, соціальна орієнтованість туризму розширює коло споживачів, залучаючи нові й нові верстви населення до туризму, вводить його до стилю життя суспільства, вирівнюючи соціальні можливості населення.

Туризм є глобальним явищем, прояви якого в умовах конкретної території відбивають вплив дії об'єктивних умов і суб'єктивних чинників, що забезпечують порівняльні переваги розвитку туризму на цих територіях. На попередньому етапі розвитку нашої країни домінуючими у сфері політики в туристичній галузі були суб'єктивні чинники, реалізовані в принципах пострадянської, централізованої економіки[14]. За умов такої моделі соціально-економічного розвитку, що визначала розвиток «туристичного господарства», як і інших галузей соціальної сфери, за залишковим принципом, жорсткої лімітації міжнародних туристичних обмінів, що впливало на формування попиту на послуги туризму, спотворюючи його дефіцитністю значної кількості послуг та штучно спрямовуючи на внутрішній попит, застосування ресурсного підходу не тільки на теоретичному рівні, але і в практиці проектування та містобудування, що дало свої позитивні наслідки у вигляді таких елементів територіальної структури як курортно-рекреаційні зони, курорти, туристичні центри.

Таким чином, централізована політика держави у сфері туризму сприяла тому, що у географії туризму формувалась ресурсна парадигма, згідно якою визначався примат ресурсів (передусім природно-рекреаційних) як визначального чинника розвитку туризму на певній території [10]. Характер цих ресурсів, їх поєднання з культурно-історичними та інфраструктурним забезпеченням території визначають рівень і масштаби територіальної рекреаційної системи (ТРС), її спеціалізацію. Безумовно, значення ресурсів у розвитку та функціонуванні туризму, насамперед у формуванні ТРС, незаперечне, оскільки ресурси є властивістю території, їх поєднання визначає рівень привабливості певних територій для

розвитку туризму, впливає на формування попиту та туристичне споживання. Ресурсна парадигма ґрунтується на дії закону абсолютних переваг, чинність якого для розвитку, функціонування та територіальної організації туризму є беззаперечно [7].

Таким чином, сучасний розвиток міжнародної політики туризму як складника географічного мислення в напрямках, які відображають новітні соціальні орієнтири загальнонаукового процесу, по-перше, свідчать про здатність наукової дисципліни, що безпосередньо відбиває функціонально-змістовну сутність такого складного і багатоаспектного явища, як туризм, вчасно реагувати на вимоги модернізації концептуальних аспектів; по-друге, саме ґрунтуючись на цьому, визначає її ключову роль у реалізації всіх підходів у формуванні вихідних теоретико-методологічних засад туризмології як цілісного і єдиного зі світоглядного боку системного розуміння туризму.

Розвиток політики міжнародних туристичних зв'язків спричинив створення численних міжнародних організацій, які сприяють поліпшенню роботи цієї сфери світової торгівлі. У їх число входять: спеціалізовані установи системи Організації Об'єднаних Націй (ООН), організації, де питання розвитку міжнародного туризму обговорюються епізодично і не є головними у сфері діяльності; неурядові спеціалізовані, міжнародні комерційні, національні і регіональні організації з туризму[11].

Всесвітня організація з туризму (World Tourism Organization) – установа Організації Об'єднаних Націй. Провідна міжнародна організація у сфері туризму. Штаб-квартира розміщена в Мадриді (Іспанія). Всесвітня туристська організація займається розвитком загальнодоступного туризму. Генеральний секретар організації Рафаї Талєб (Йорданія). Створена в 1925 року. як Міжнародний конгрес офіційних туристичних асоціацій у Гаазі. Після Другої світової війни перейменована в Міжнародний союз офіційних туристичних

організацій (зі штаб-квартирою в Женеві), у який входили 109 національних туристичних організацій і 88 асоційованих членів. У 1967 року перетворений у міжурядовий орган, який співпрацює з іншими організаціями. 1969 року Генеральна асамблея ООН ухвалила резолюцію, у якій визнавалася роль, яку перетворений Міжнародний союз офіційних туристичних організацій повинен відігравати у сфері туризму. 1974 року Міжнародний союз був перетворений у Світову організацію з туризму. Перша генеральна асамблея пройшла в Мадриді у травні 1975 року. Секретаріат розмістився в Мадриді на запрошення іспанського уряду. А вже у 2003 р. СОТ отримала статус спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй[12].

Туризм відіграє важливу роль в житті кожної людини. Тому вже з початку століття почали створюватися різні організації покликані регулювати індустрію туризму. Найважливішою і центральною організацією в цій галузі стала Всесвітня туристична організація. Об'єднавши понад 154 країн зі всього світу, ВТО служить розвитку міжнародних зв'язків і туризму.

Те, що до туризму долучилися ширші верстви населення, викликало масовий попит на економічні подорожі з повним обслуговуванням, організовані агентствами подорожей, кількість яких у світі швидко зростало. Набули значного поширення чартерні літакові рейси і круїзи.

Нові масштаби призвели до створення великих асоціацій: у 1947 р. в Парижі утворений Міжнародний союз офіційних туристських організацій (МСОТО), пізніше перетворений на Всесвітню туристську організацію (ВТО). Організаційний початок діяльності ВТО зараховується травнем 1975 року, коли на I сесії її генеральної асамблеї (Мадрид, Іспанія) були прийняті робоча програма, різні правила і регламенти діяльності керівних органів, фінансові принципи, правила персоналу та

інші робочі документи, а також обраний генеральний секретар ВТО .

Слід визнати, що процес формування ВТО як міжурядової організації виявився досить складним і затягнутим, незважаючи на те, що вона створювалася на основі досить авторитетної міжнародної організації – Міжнародного союзу офіційних туристських організацій. Процес перетворення неурядового МСОТО в міжурядову ВТО для наочності можна простежити у хронології, яка відображає етапи формування співробітництва в галузі міжнародного туристського обміну. Згідно з п. 1 ст. 3 статуту, основною метою ВТО є сприяння розвитку туризму для зроблення внеску в економічний розвиток, міжнародне взаєморозуміння, мир, процвітання, загальну повагу і дотримання прав людини та основних свобод для всіх людей незалежно від раси, статі, мови і релігії. У п. 2 цієї статті, зокрема, сказано, що, передбачаючи цю мету, організація надасть особливого значення інтересам країн, що розвиваються, у сфері туризму. До статуту ввійшло й інше принципове положення, яке обмовлялося при формуванні принципів діяльності ВТО, а саме важливість і необхідність співпраці з організаціями системи ООН. Зокрема, у п. 3 ст. 3 сказано, що ВТО “встановить і буде підтримувати ефективну співпрацю з відповідними органами ООН та її спеціалізованими установами і знайде можливість встановити ділові відносини з Програмою розвитку ООН, а також візьме участь в її діяльності.

У зв'язку з тим, що ВТО “буде вести пошук окремих угод про співпрацю з іншими установами системи ООН, які займаються туризмом або пов'язані своєю діяльністю з туризмом”. Також були укладені робочі угоди з Міжнародною організацією цивільної авіації (ІКАО), Міжнародною морською організацією (ІМО), яка того часу носила назву “Міжурядова морська консультативна організація” (МКО). Ці угоди набули чинності 1978 року. У подальшому були підписані угоди з ЮНЕСКО, МОП, ФАО, ЮНЕП і ВООЗ.

Основні положення ВТО:

1. Туризм – форма проведення вільного часу.
2. Туризм – ефективний засіб сприяння соціально-економічному зростанню країни.
3. Природне, культурне і людське навколишнє середовище – основна умова розвитку туризму.
4. Туризм носить гуманний характер.
5. Кожна людина має право на вільні подорожі.
6. Спрощення формальностей подорожей – основа розвитку туризму.
7. Безпека і захист туристів, повага їх гідності – найважливіші умови розвитку туризму.
8. Держави повинні вживати заходів у боротьбі з тероризмом, удосконалювати якість туристських послуг, планувати розвиток туристичної інфраструктури.

Бюджетні витрати ВТО на здійснення адміністративних функцій і реалізацію спільної програми покриваються за рахунок членських внесків і будь-яких інших надходжень відповідно до фінансових правил організації. Розмір членських внесків визначається за так званою “формулою Лусака”, прийнятою при формуванні ВТО. Формула передбачає певний відсоток бюджету організації, який і визначає дійсний розмір членського внеску тієї чи іншої країни [13].

Організація публікує значну кількість матеріалів, переважно англійською, іспанською та французькою мовами. Секретаріат ВТО, крім цієї інформації, надає членам організації дозвіл на продаж деяких матеріалів, щорічно випускаючи для цього спеціальний каталог, основними виданнями якого нині є щомісячник «Новини ВТО» («WTO News»), а також щорічники “Зарубіжний туризм — прикордонні формальності” (“Travel Abroad — Frontier Formalities”), “Щорічник туристської статистики” (“Yearbook of Tourism Statistics”), “Статистичний збірник” (“Compendium of Tourism Statistics”) [6].

Робоча програма WTO формується і затверджується на дворічний період. Одним з істотних елементів при її підготовці і визначенні останніми руками стають розміри бюджетних асигнувань, тобто відбувається формування так званої “програми-бюджету організації”. У роботі з формування програми-бюджету WTO активну участь беруть Технічний комітет за програмою і координації (ТКПК) і Бюджетно-фінансовий комітет (БФК). Програма і бюджет організації затверджуються генеральною асамблеєю.

Основні цілі WTO:

1. Прискорювати і сприяти розвитку туризму (міжнародного та внутрішнього) миру, взаєморозумінню, здоров'ю та процвітання людей у світі.

2. Надавати людям змогу мати доступ до освіти і культури під час подорожей.

3. Поліпшувати стандарти проживання і перебування в менш розвинених районах світу через допомогу в забезпеченні необхідною матеріально-технічною базою для іноземного туризму та розвитку транспортних шляхів.

4. Розширювати можливості країн, що приймають туристів, і тим самим робити внесок у їх економіку.

5. Виступати в ролі міжнародного агентства з координації та співпраці між країнами.

6. Визначати теми пленумів і засідань, а також координувати туристські інтереси країн-учасниць, включаючи як національні туристські організації, так і професійні сектори та організації, що представляють інтереси подорожників.

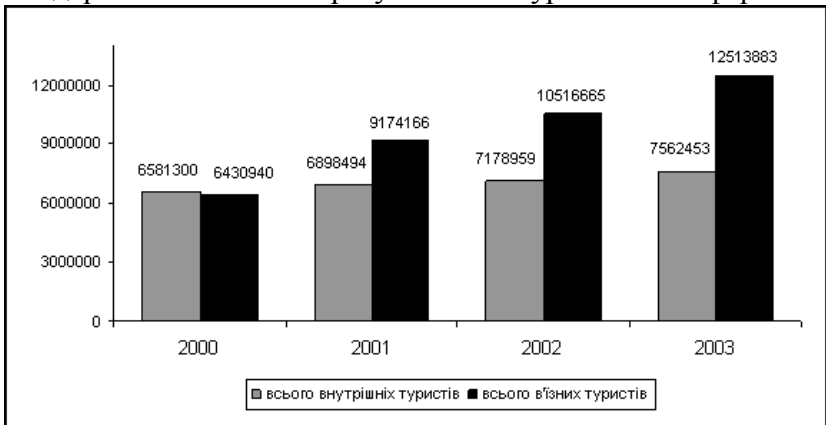
7. Встановлювати постійний взаємозв'язок між різними об'єднаннями туроператорів.

8. Реалізовувати все вищезгадане якнайдієвіше.

З урахуванням тенденцій реформування усіх сфер суспільного життя доцільним, на нашу думку, є розроблення основних напрямків розвитку політики у сфері туризму в Україні до 2020 року. Вони мають стати концептуальною базою

довгострокової Державної програми розвитку туризму, створення організаційно-правових та економічних засад становлення туризму як високорентабельної галузі економіки, важливого засобу культурного та духовного виховання громадян України, відтворення їх трудового потенціалу. В Україні туристська діяльність перебуває у стадії реформування та розвитку. Наявні туристичні ресурси використовуються не повністю, проте динаміка туристичного ринку України свідчить про тенденції до зростання числа туристів [14].

Підсумовуючи, слід зазначити, що політика держави в туристичній сфері в сучасних умовах набуває особливого значення. Дослідження проблем реалізації політики держави у сфері туризму зумовлене його багатогранністю та суспільною значущістю. Основна увага в дослідженнях явищ і процесів, пов'язаних з політикою у сфері туризму, приділяється питанням економіки й організації, правовим і екологічним аспектам функціонування туризму. Україна не є винятком, і українська туристична сфера потребує особливої уваги і формування сучасної державної політики регулювання туристичної сфери на

Джерело: [Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. - Чернівці: Книги - XXI, 2003. – 300 с.] [8].

основі світового досвіду і специфіки України, як країни, що територіально і культурно-цивілізаційно знаходиться на межі Європи і Азії, і може бути ланцюгом між європейською та азійською цивілізаціями.

Література

1. Александрова А. Ю. Международный туризм: учебник / А. Ю. Александрова., 2002. – 470 с.
2. Бураковський І.Т., Науменко Д. Л. Туристичний бізнес в Україні: потрібна ефективна система регулювання / І.Т. Бураковський., Д.Л. Науменко // Дзеркало тижня. – 2008.
3. Воскресенский А.Д. Мировой туризм в 2002 году - лучше, чем ожидалось / А.Д. Воскресенский // Туризм: практика, проблемы, перспективы. – 2003. – №3. – С. 12-16.
4. Гаазька декларація по туризму, Мадрид, 1989 р.
5. Глобальний етичний кодекс туризму. - Мадрид, 1991 р.
6. Дергачев В.Л. Международный туризм в современном мире / В.Л. Дергачев // Бизнес Информ. – 2010 р.
7. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. - Чернівці: Книги - XXI, 2003. – 300 с.
8. Кобяк М. Мировой рынок гостинично-туристских услуг // Туризм: практика, проблемы, перспективы. – 2000. – №2.
9. Косолапов Н. Глобализация: сущность и международно-политические аспекты / Н. Косолапов // Мировая экономика и международные отношения. – 2009. – № 3.
10. Максименко С.В. Туристская деятельность: международно-правовые аспекты / Максименко С.В.. – Одесса: Латстар, 2001. – 168 с.

11. Манільська декларація по світовому туризму // Матеріали Всесвітньої конференції по туризму (жовтень, 1980). – Мадрид, 1981.

12. Офіційний звіт Всесвітньої туристичної організації за 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unwto.org>

13. Старостіна А., Каніщенко О. Суперечливі шляхи економічної глобалізації // Економіка України. – 2008. – №5. – С. 58-65.

14. Федоренко В.Г., Діденко О.М., Руженський М.М., Іткін О.Ф. Політична економія: Підручник / За науковою ред. доктора економ, наук, проф. В. Г. Федоренка. – К.: Алерта, 2008. – 487 с.

The article analyzes the problem of the tourism sector in the globalization process. Studied international tourism as a factor of development of the tourism industry. Detected as international politics in tourism improved under globalization.

Keywords: international tourism, globalization, globalism, economic development, tourism activity, modern, development, international relations.

В статье проанализирована проблема туристической сферы в глобализационных процессах. Международный туризм исследован как фактор развития всей туристической сферы. Исследовано как международная политика в туризме совершенствуется в условиях глобализации.

Ключевые слова: международный туризм, глобализация, глобализм, экономическое развитие, туристическая деятельность, современные, развитие, международные отношения.